

## EDICIJA KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI

VELIKI GETSBI, Skot Ficdžerald  
PRESUDA – SABRANE PRIPOVETKE, Franc Kafka  
NA PUTU, Džek Keruak  
OŠTRICA BRIJAČA, Somerset Mom  
DAMA S KAMELIJAMA, Aleksandar Dima Sin  
ČOVEK BEZ OSOBINA, Robert Muzil  
JADI MLADOGA VERTERA, Johan Volfgang Gete  
STAKLENO ZVONO, Silvija Plat  
JEDNA SVANOVA LJUBAV, Marsel Prust  
MRTVE DUŠE, Nikolaj Gogolj  
TES OD RODA D'ERBERVILA, Tomas Hardi  
PROCES, Franc Kafka  
ZLOČIN I KAZNA, Fjodor Dostojevski  
SLIKA DORIJANA GREJA, Oskar Vajld  
IDIOT, Fjodor Dostojevski  
MALE ŽENE / DOBRE SUPRUGE, Luiza Mej Olkot  
ODABRANE DRAME: ČOVEK JE ČOVEK, OPERA ZA TRI GROŠA;  
MAJKA HRABROST I NJENA DECA, Bertolt Brehť  
BOGORODIČINA CRKVA U PARIZU, Viktor Igo  
ZAPISI IZ PODZEMLJA, Fjodor Dostojevski  
FRANKENŠTAJN ILI MODERNI PROMETEJ, Meri Šeli  
MAJSTOR I MARGARITA, Mihail Bulgakov  
ANA KARENJINA, Lav Tolstoj  
MOBI DIK, Herman Melvil  
BRAĆA KARAMAZOVI, Fjodor Dostojevski  
RUĐIN / OČEVI I DECA, Ivan Turgenjev  
EVGENIJE ONJEGIN, Aleksandar Puškin  
GOSPOĐA BOVARI, Gistav Flober  
MALI LJUDI / DŽOINI DEČACI, Luiza Mej Olkot  
SRCE TAME, Džozef Konrad  
RAT SVETOVA, Herbert Džordž Vels  
DŽEJN EJR, Šarlota Bronte  
KNJIGA O SNOBOVIMA, Vilijam Mejkpis Tekeri  
NANA, Emil Zola  
ZLI DUSI I–II, Fjodor Dostojevski  
RAT I MIR I–II, Lav Tolstoj  
LJUBAVNIK LEDI ČETERLI, Dejvid Herbert Lorens  
ZAMAK, Franc Kafka  
PORTRET JEDNE DAME, Henri Džejms

# ČIČA GORIO

ONORE DE BALZAK

Preveo  
Dušan Milačić

■ Laguna ■

Naslov originala

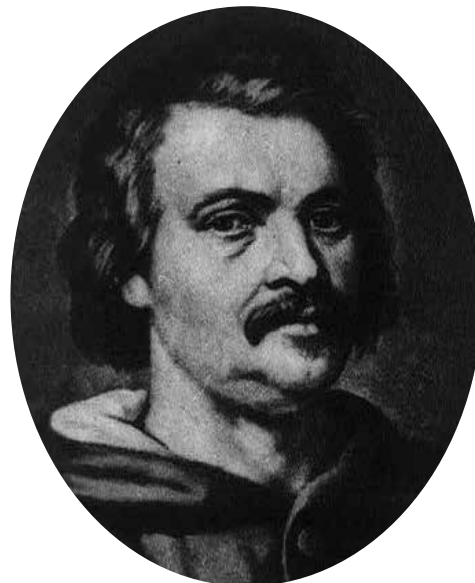
Honoré de Balzac  
LE PÈRE GORIOT

Translation copyright © ovog izdanja 2022, LAGUNA



KLASICI  
SVETSKE  
KNJIZEVNOSTI

EDICIJA SVETSKI KLASICI  
Knjiga br. 44



## SADRŽAJ

<i>Ovoliko tajni u jednom skromnom pansionu!</i> . . . . 9 (Braná Miladinov)
Čičá Gorio. . . . . 25
O autoru. . . . . 297

Ima već četrdeset godina kako stara gospođa Voker, rođena De Konflan, drži u Parizu pansion za srednji stalež u Ulici Nev Sent Ženevjev, između Latinskog kvarta i predgrađa Sen Marso. U toj kući, koja je bila poznata pod imenom *Pansion Voker*, primani su i ljudi i žene, i mladi i stari. Niko, međutim, nije rđavo govorio o naravima stanara ovog zavoda, koji je bio dostojan svakog poštovanja. Ali ima već trideset godina kako se mladi svet ne viđa u ovoj kući, a ako bi se u njoj nastanio koji mladić, značilo bi da je od svoje porodice primao veoma oskudno izdržavanje. Ipak, 1819. godine, u doba kada počinje ova drama, stanovala je tu jedna sirota devojka. Iako je reč drama izvikana zbog preterane i pogrešne upotrebe u ovo doba tužne književnosti, potrebno je da se upotrebi ovde ne zato što je ova priča dramatična u pravom smislu te reči, već možda zato što će poneko, kada bude upoznao ovaj događaj, proliti koju suzu *intra muros i extra*.<sup>\*</sup> Da li će ovu priču razumeti i svet van Pariza? U to

---

<sup>\*</sup> Lat.: Unutar zidina i izvan njih, u značenju: i tajno i javno. (Prim. ur.)

se može posumnjati. Izvesna svojstva ovog događaja, punog zapažanja i lokalne boje, mogu pravilno oceniti samo oni koji žive između brežuljaka Monmartra i uzvišica Monruža, u onoj čuvenoj dolini, punoj razvalina sklonih padu i jaraka pocrnelih od blata; u dolini koja obiluje istinskim patnjama, često i lažnim radostima, a tako je silno uzrujana da je samo nešto preterano može trajnije uzbuditi. Pri svem tom, u njoj se ovde-onda ispolje i patnje koje mnoštvo poroka i vrlina čine veličanstvenim: pred njima sebičnost i koristoljublje popuste i umilostive se; ali sve to podseća na slatki plod koji se brzo pojede. Kola civilizacije, slična kolima idola Džager-nata jedva ako uspore kretanje kad naiđu na neko biće koje je teže smrviti od ostalih, a koje se isprečilo pred njihovim točkovima, pregaze ga začas i gordo nastave svoj put. Tako ćete postupiti i vi koji držite ovu knjigu u gospodskim rukama, uvalićete se u meku naslonjaču govoreći: „Ovo će me možda zanimati.“ Kad budete upoznati sa nesrećama koje je čiča Gorio potajno preživeo, ručaćete slatko, bacićete krivicu na pisca zato što vas nije uzбудio, optužujući ga da je pesnik i da preteruje. Ali zapamtite dobro: ova drama nije ni izmišljotina ni roman. *All is true*,\* ona je toliko istinita da svako može uočiti njene bitne sastojke, možda čak i u svom srcu.

Kuća u kojoj je smešten ovaj pension pripada gospođi Voker. Ona se nalazi u donjem delu Ulice Nev Sent Ženevjev, na onom mestu gde se zemljište spušta ka Ulici Arbalet tako strmom i neravnom nizbrdicom da konji tuda retko prolaze. To pojačava tišinu koja vlada u ovim ulicama zbijenim između Val de Grasa i Panteona, dva spomenika koji menjaju okolnu svetlost jer joj daju neke žute tonove i sve zamračuju tamnim senkama koje padaju sa njihovih kubeta.

\* Engl.: Sve je istina. (Prim. ur.)

Ovde su ulice suve, po olucima nema ni blata ni vode, a pored zidova raste trava. Tu i najbezbržiđnji čovek postaje tužan, kao i svi prolaznici, tutnjava kola predstavlja pravi događaj, kuće su sumorne, a zidovi podsećaju na hapsane. Ako bi ovamo zalutao neki Parižanin, on bi svuda naišao samo na pansione i zavode, bedu i čamotinju, starost koja umire i veselu mladež koja silom radi. Nijedan kraj Pariza nije grozniji, niti, recimo slobodno, manje poznat. Naročito Ulica Nev Sent Ženevjev liči na bronzani okvir koji jedino i odgovara ovoj priči, za koju čitaoce treba dobro pripremiti sumornim bojama i ozbiljnim mislima; isto kao što posle svake stepenice, kad putnik silazi u katakombe, svetlost postaje sve slabija a glas vođin sve manje zvonak. Tačno poređenje! Ko može presuditi šta je groznije, ljudi okorela srca ili prazne lobanje?

Prednja strana pansiona okrenuta je malom vrtu, tako da zgrada pod pravim uglom izlazi na Ulicu Nev Sent Ženevjev, gde izgleda kao presečena u svojoj dubini. Duž ove fasade, između kuće i vrta, nalazi se jarak ispunjen šljunkom, širok jedan hvat, a kraj njega aleja posuta peskom, po čijim su ivicama postavljene velike plave i bele porcelanske vaze sa zdravcem, lijanderima i narom. U ovu aleju ulazi se kroz šira vrata, iznad kojih se nalazi tabla sa natpisom: *Pansion Voker*, a ispod toga: *Stan, hrana i ostalo za oba pola* itd. Danju kroz vrata sa letvama, na kojima se nalazi zvonce piskavog glasa, vidi se, na kraju staze, na zidu prema ulici, hodnik na svodove koji je naslikao, podražavajući zeleni mermer, neki slikar iz ovog kvarta. U prividnom udubljenju ove slike nalazi se statua boga ljubavi. Posmatrajući ovaj oronuli kip, ljubitelji simbola pomisliće da on oličava onu parisku ljubav koja se leči tu sasvim blizu. Natpis na postolju, gotovo upola izbrisan, pokazuje da je ovaj ukras

postavljen 1777, u oduševljenju koje je izazvao Volterov povratak u Pariz:

*Ma ko da si, ovo je tvoj gospodar,  
on je to bio, sad je, i biće.*

U prvi sumrak skidaju se vrata od letava i stavljaju se daščana vrata. Vrt, širok onoliko koliko je fasada duga, ograđen je uličnim zidom i zidom zajedničkim sa susednom kućom, zaraslom u bršljan koji je potpuno skriva i svojim izgledom, naročito živopisnim za Pariz, privlači poglede prolaznika. Svaki od ovih zidova obrastao je vinovom lozom, čiji su zakrčljali i prašnjavi plodovi povod čestih strepnji gospođe Voker i predmet njenih razgovora sa stanarima. Duž svakog zida prolazi po jedna uzana staza koja vodi u hlad od lipa. Mada je po rođenju plemkinja, reč lipa gospođa Voker tvrdoglavo izgovara *ljipa*, iako je njeni gosti upozoravaju na gramatičku nepravilnost. Između dve bočne staze nalazi se četvrtasta aleja, zasađena artičokom, a njenim ivicama rastu poneka potkresana voćka, kiseljak, loćika i peršun. U hladu pod lipama stoji okrugli zeleni sto sa stolicama. Tu za vreme velikih vrućina sede stanari kojima imovno stanje dozvoljava da piju kafu i naslađuju se na paklenoj žezi. Kuća ima tri sprata i mansardu, sazidana je od sitnog kamena i okrečena onom žutom bojom koja daje odvratani izgled gotovo svim kućama u Parizu. Svaki sprat ima po pet prozora sa malim oknima i žaluzinama koje nikad nisu podjednako podignute, kao da su u nekoj svađi. Prema ulici kuća ima dva prozora koji su u prizemlju ukrašeni gvozdenim šipkama u vidu rešetke. Iza zgrade nalazi se dvorište široko oko dvadeset stopa, gde u slozi žive svinje, kokoške i pitomi zečevi, a u dnu dvorišta uzdiže se šupa za drva. Između ove šupe i kuhinjskog prozora

visi komarnik, ispod koga otiču pomije iz kuhinje. Prema Ulici Nev Sent Ženevjev dvorište ima malu kapiju, kroz koju kuvarica izbacuje đubre i ispira ovu kaljugu velikom količinom vode, izlažući se pri tome opasnosti od kakve zaraze.

Po svojoj prirodi prizemlje je bilo namenjeno za pansion i u njemu je glavna soba koju osvetljavaju dva prozora sa ulice i u koju se ulazi kroz staklena vrata. Ovaj salon vezan je sa trpezarijom, koju od kuhinje razdvaja stepenište čije su stepenice od drveta i obojenih, uglačanih cigala. Ništa nije tako tužno pogledati kao ovaj salon sa naslonjačama i stolicama koje su prevučene tkaninom od kostreti sa tamnim i svetlim prugama. U sredini je okrugli sto sa mermernom pločom u stilu Sent An, a na njemu poslužavnik kakav se danas svuda viđa, od belog porcelana, sa zlatnim ukrasima upola izbrisanim. Ova soba, sa dosta rđavim podom, obložena je drvetom u visini lakata. Ostali deo zidova prekriven je sjajnom hartijom za tapetiranje sa važnim događajima iz *Telemaka*, čije su glavne ličnosti izrađene u boji. Slika između prozora sa gvozdenim šipkama predstavlja gozbu koju je Kalipso priredila Ulisovom sinu. Ima već četrdeset godina kako mladi stanari zapodevaju šale povodom ove slike, misleći da će se uzdići iznad svog stanja ako se rugaju svom sirotinjskom ručku. Kamin od kamena, čije uvek čisto ognjište pokazuje da se u njemu vatra loži samo svećanih dana, ukrašen je dvema vazama, koje su pune izbledeleog veštačkog cveća, i veoma neukusnim časovnikom od plavičastog mermera. Ova glavna soba zaudara vonjem za koji nema imena u ljudskom jeziku a koji bi trebalo nazvati pansionskim vazduhom. To je zadah ustajalosti, plesni i ubajaćenosti; hladan je, vlažan je, uvlači se u odelo; to je zadah sobe u kojoj se ručava; bazdi na kuhinju, poslugu i sirotinjski dom. Možda bi se ovaj zadah mogao opisati kada bi se pronašao način za merenje bitnih i gadnih količina koje

on dobija od kataralnih i *sui generis* zadaha svakog stanara, bio on mlad ili star. Pa ipak, i pored svih ovih grozota, ako biste ovaj salon uporedili sa trpezarijom koja je do njega, učinilo bi vam se da je gospodstven i mirišljav kao kakav budoar. Ova trpezarija, potpuno obložena drvetom, bila je nekada obojena, ali se boja više ne raspoznaje jer su preko nje naslagani slojevi prljavštine tako da stvaraju neke neobične slike. Na zamazanim ormanima nalaze se krnje i zamagljene boce, salvetski prstenovi od sjajnog metala i gomila tanjira od debelog porcelana iz Turnea, sa plavo obojenim ivicama. U jednom uglu nalazi se kutija s numerisanim pregradama u kojoj se čuvaju salvete svakog stanara, koje su ili uprljane jelom ili umrljane vinom. Ima tu i nameštaja koji se ne može uništiti, koji je odasvud izbacivan i sada je tu smešten kao što su u bolnici za neizlečive smešteni otpaci civilizacije. Tu možete videti i barometar s kaluđerom koji se pojavljuje kad pada kiša, grozne gravure zbog kojih čovek izgubi apetit, sve u lakiranim drvenim okvirima pozlaćenih ivica; zidni časovnik od kornjačine kore sa umecima od bakra; tu je i zelena peć, zatim lampe, izum fizičara Argana, u kojima se prašina meša s uljem, dugačak sto prekriven mušemom koja je toliko masna da kakav šaljivčina može na njoj napisati svoje ime prstom umesto pisaljkom, klecave stolice, male i bedne asure od žukve, koja se stalno odmotava a neprestano traje, zatim nekakve grejalice sa polomljenim rupama, sa pokvarenim šarkama, u kojima se drvo ugljeniše. Da bi se pokazalo koliko je ovo pokućstvo staro, izandalo, trulo, nesigurno, crvotočno, klecavo, krnje, rashodovano, dotrajalo, trebalo bi nastaviti ovaj opis koji bi čitaoce mnogo udaljio od samog predmeta, što ne bi oprostili oni koji su nestrpljivi. Crveni pod pun je udubljenja koja su nastala usled trljanja i farbanja. Ukratko, ovde vlada beda bez poezije; beda štedljiva, usredsređena,

pohabana. Ako na njoj još nema blata, ima mrlja; ako nije pocepana i u ritama, raspašće se od truleži.

Prava slika ove sobe dobije se tek onda kada, oko sedam časova ujutru, mačak gospođe Voker uđe pre svoje gazdarice, počne da skače po ormanima, njuška mleko u činijama koje su pokrivene tanjirima i stane da prede. Odmah zatim pojavi se udovica, sa kapom od tila ispod koje viri vitica rđavo nameštene perike, vukući svoje iskrivljene papuče. Njeno staračko i punačko lice sa nosom koji liči na kljun u papagaja; male i bele ruke, telo gojazno kao u kakvog crkvenjaka, ispale i lelujave grudi, sve je to u skladu s ovom odajom u kojoj se ogleda nevolja, gde se ugnezdila spekulacija, čiji topli i smrdljivi vazduh gospođa Voker udiše bez gađenja. Njeno lice, sveže kao prvi jesenji mraz, njene oči okružene borama, koje se čas smeše kao oči u igračice, a čas dobiju gorak i namršten izraz zelenaša, ukratko, cela je njena pojava sušta slika pansiona, kao što je pansion verno ogledalo njene ličnosti. Tamnica se ne može zamisliti bez čuvara. Bleda ponoć ove male žene proizvod je ovakvog života, kao što je tifus posledica kužnih isparenja. Njena donja suknja od pletene vune, duža od gornje koja je napravljena od neke stare haljine a iz koje viri vata kroz pocepane šavove štofa, slika je salona, trpezarije i vrta; po njoj se može pogoditi kakva je kuhinja i naslutiti kakvi su stanari. Kad je ona tu, slika je potpuna. Gospođa Voker ima oko pedeset godina i liči na sve žene koje je zadesila nesreća. Oči su joj staklaste, ima čedan izgled kakve podvođačice koja će se i posvađati samo da bi se bolje naplatila; uz to gotova na sve da bi olakšala svoju sudbinu, spremna da izda Žorža ili Pišegrija,\* samo ako je još moguće izdati Žorža ili Pišegrija.

\* Žorž Kadual i Šarl Pišegri učestvovali su u zaveri protiv Napoleona. (Prim. prev.)



Ipak, ona je u osnovi dobra žena, govore njeni stanari koji, slušajući je kako jadikuje i kašlje kao oni, veruju da nema ništa. Šta je bio gospodin Voker? Ona nikad nije govorila o pokojniku. Kako je izgubila svoje imanje? Zadesile su ga nesreće, odgovarala je ona. Prema njoj se ružno pokazao i ostavio joj samo oči da plače, ovu kuću da se od nje izdržava i pravo da nikoga ne žali jer je sama, govorila je ona, prepatila sve moguće patnje. Kad bi čula gazdaricu da silazi sitnim koracima, kuvarica, debela Silvija, požurila bi da posluži doručak onim pansionerima koji stanuju u kući.

Oni koji nisu stanovali u pansionu obično su bili preplaćeni samo na ručak, koji je stajao trideset franaka mesečno. U doba kada počinje ova priča bilo je njih sedmero koji su stanovali u pansionu. Na prvom spratu bila su dva najbolja stana. U lošijem je živela gospođa Voker, a drugi je pripadao gospođi Kutir, udovici jednog republikanskog činovnika. Pored nje je živela, kao pored majke, jedna veoma mlada devojka, koja se zvala Viktorina Tajfer. One su plaćale za stan i hranu hiljadu osam stotina franaka. Na drugom spratu bila su dva stana; u jednom je živio neki starac zvani Poare; u drugom je stanovao neki čovek koji je imao oko četrdeset godina; nosio je crnu periku, bojio zulufe, izdavao se za bivšeg trgovca, a zvao se gospodin Votren. Treći sprat imao je četiri sobe, od kojih su dve bile izdate: jedna nekoj staroj devojci koja se zvala gospođica Mišono; druga nekom bivšem fabrikantu rezanaca, makarona i skroba, koji je pristajao da ga zovu čiča Gorio. Ostale dve sobe bile su namenjene pticama selicama, onim siromašnim studentima koji, kao čiča Gorio i gospođica Mišono, nisu mogli da plaćaju stan i hranu više od četrdeset pet franaka mesečno, ali njih gospođa Voker nije marila zato što su jeli mnogo hleba, i uzimala ih je samo kad je morala. Sada je u jednoj od ovih dveju soba stanovao

neki mladić koji je iz okoline Angulema došao u Pariz da tu uči prava. Njegova mnogobrojna porodica izlagala se najvećoj oskudici samo da bi mogla da mu šalje hiljadu i dvesta franaka godišnje. Zvao se Ežen de Rastinjak. Bio je od onih mladića koje je nevolja navikla na rad, koji još u ranoj mladosti shvataju nade koje njihovi roditelji polažu u njih i pripremaju sebi lepu budućnost odmeravajući još tada značaj svojih studija, koje prilagođavaju težnjama i potrebama budućeg društva da bi ga oni prvi iskoristili. Bez njegovih radoznalih zapažanja i umešnosti da se snađe u pariskim salonima, ova pripovetka ne bi bila oživljena istinskim tonovima koji su bili proizvod njegove oštroumnosti i njegove želje da prodre u tajne jednog strašnog stanja koje su brižljivo prikrivali i oni koji su ga stvorili i onaj koji ga je podnosio.

Iznad trećeg sprata bili su tavan za sušenje rublja i dve mansarde u kojima su noćivali pokućar Kristof i kuvarica debela Silvija. Pored ovih sedam stalnih stanara, gospođa Voker je imala svake godine, ali samo na ručku, po osam studenata prava i medicine i po dva-tri stanovnika ovog kraja. Za vreme ručka u trpezariji je bilo po osamnaest osoba, a moglo je stati i dvadesetak; ali ujutru je bilo samo njih sedmero i oni su doručkovali kao porodica. Svi su silazili u papučama, pravili poverljive opaske o oblačenju i izgledu onih koji nisu stanovali u pansionu, prepričavali sinoćne događaje, govoreći slobodno kao prisni prijatelji. Ovi su stanari bili maze gospođe Voker, koja je svakom od njih odmeravala usluge i pažnje astronomskom tačnošću prema sumi koju je plaćao. Ove ličnosti, koje su samo pukim slučajem zajedno okupljene, rukovođene su istim razlogom. Dva stanara sa drugog sprata plaćala su svega po sedamdeset dva franka mesečno. Ova jeftinoća, koja se može naći samo



u predgrađu Sen Marsela, između Burbe i Salpetrijera, navoštava da su svi ovi stanari, osim gospođe Kutir, jedva izlazili na kraj. Zato se žalosna slika unutrašnjosti ove kuće ogledala na odelu njenih pohabanih stanara. Ljudi su nosili redengote neodređene boje, cipele kakve se bacaju u otmenim naseljima, pohabano rublje i sasvim iznošeno odelo. Žene su imale starinske haljine, prefarbane, izbledele, stare, iskrpljene čipke, rukavice uglačane usled duge upotrebe, ogrlice uvek mrke boje i istegnute šalove. Iako su im ovakve bile haljine, gotovo svi su imali čvrsta i snažna tela, koja su izdržala sve životne bure, lica hladna i gruba, izandala kao lik novca povučenog iz opticaja. U njihovim uvelim ustima bleskali su zubi gladnica. Na njima su se ocrtavale negdašnje ili sadašnje drame; ne drame koje se prikazuju na osvetljenoj pozornici, između dekoracija, nego žive, neme, ledene i svakidašnje drame koje potresaju srce.

Stara gospođica Mišono nosila je nad svojim umornim očima neki prljavi štit od zelene svile, okružen mesinganom žicom, od kojeg bi se uplašio i anđeo sažaljenja. Njen šal sa tankim i opuštenim resama kao da je pokrивao neki kostur, toliko su bili ćoškasti oblici koje je on skrivao. Kakva li je sila oduzela ovom stvorenju njegov ženski oblik? Morala je nekada bili lepa i stasita: da nije to učinio neki porok, neka žalost ili lakomost? Da nije suviše volela? Je li bila prodavačica haljina i nakita ili obična bludnica? Da sada ne ispašta uspehe svoje obesne mladosti, ogrezle u zadovoljstvu, starošću od koje beže prolaznici? Čoveka hvata jeza od njenog tupog pogleda, dok joj zgrčeno lice ima preteći izgled. Glas joj je piskav kao u zrikavca kad pred zimu stane da cvrči u žbunu. Govorila je da je negovala nekog starog gospodina koji je bolovao od katara u bešici, koga su napustila njegova rođena deca jer su verovala da je ostao bez ičega. Taj starac

joj je ostavio hiljadu franaka godišnje doživotnog prihoda, koji su joj povremeno osporavali njegovi naslednici i stalno je klevetali. Iako su strasti sasvim upropastile njeno lice, ipak je na koži bilo izvesnih tragova beline i finoće, na osnovu čega se može pretpostaviti da je njeno telo sačuvalo nešto od svoje lepote.

Gospodin Poare bio je kao neka mašina. Kad bi se otegao kao kakva siva senka nekom stazom Botaničke bašte, sa starim i mekim kačketom na glavi, jedva držeći u ruci štap sa okruglom drškom od požutele slonove kosti, sa lepršavim i izbledelim peševima redengota koji je slabo skrivao gotovo prazne pantalone, sa plavim čarapama na nogama koje su klecale kao u pijanice, sa sivkastim prslukom i čipkom od grubog i nabranog muslina koja nije potpuno pristajala uz kravatu uvezanu oko njegovog izduženog vrata, mnogi su se pitali da li ova neobična utvara pripada smelom rodu Jafetovih potomaka koji vragolasto obleću oko žena po Italijanskom bulevaru. Kakav li je to rad mogao tako da ga zbrčka? Koja li se strast ogledala na njegovom čvornovitom licu, koje bi izgledalo neverovatno kad bi se naslikalo kao karikatura? Šta je on bio? Možda činovnik Ministarstva pravosuđa u odseku iz kojeg dželatni šalju račune za velove koji se stavljaju na glave oceubica, za trinje u korpama u koje padaju glave pogubljenih, za uzice za noževe. Možda je bio i trošarinac na klanici, podnadzornik staranja o narodnom zdravlju. Ukratko, izgleda da je taj čovek bio jedan od magaraca našeg velikog društvenog mlina, jedan od onih bezazlenih pariskih trudbenika koji ne poznaju čak ni svoje varalice, neki stožer oko kog su se okretale opšte nesreće i javne gadosti, najzad, jedan od onih ljudi za koje kažemo kad ih ugledamo: ipak su i ovakvi potrebni. Otmeni Pariz ne zna ni da postoje ova lica prebledela usled duševnih ili

telesnih patnji. Ali Pariz je pravi okean. Ni kad spustite u njega sondu, nećete doznati koliko je dubok. Prođite ga unakrst, opišite ga. Ipak, ma kako brižljivo to uradili, ma koliko bilo ispitivača tog mora i ma koliko oni bili zainteresovani, uvek će se u njemu naći kutaka za koje niko ne zna, nepoznatih pećina, cveća, bisera, čudovišta i neverovatnosti koje su zaboravili književni gnjurci. Pansion *Voker* spada u ta retka čudovišta.

Dva se lica u njemu upadljivo izdvajaju od ostalih stanara i gostiju. Iako je Viktorina Tajfer imala bolesno bledu boju nalik na boju malokrvnih devojaka, iako je svojom stalnom snuždenošću, svojim snebivanjem, sirotinjskim i slabunjavim izgledom vezana za opšte nevolje i jade koji čine osnov ove slike, ipak njeno lice nije bilo staro, dok su joj pokreti bili hitri a glas živahan. Ova mlada nesrećnica ličila je na biljku požutelog lišća, koja je nedavno presađena na mesto gde ne može da uspeva. Njeno crnpurasto lice, žućkastoriđa kosa i veoma tanak struk ispoljavali su onu ljupkost koju su moderni pesnici uočili na malim kipovima srednjeg veka. Njene graoraste oči izražavale su hrišćansku blagost i pomirenje sa sudbinom. Kroz jednostavne i jeftine haljine ocrtavao se njen mladi stas. U poređenju sa ostalima, ona je bila lepa. Da je bila srećna, bila bi zanosna: sreća je poezija žena, kao što je toaleta njihov ukras. Da je radost koja se oseti na balu ozarila rumenilom njeno blede lice; da su slasti otmenog života popunile i zarumenele njene već malo upale obraze; da je ljubav oživela njene setne oči, Viktorina bi mogla da se takmiči sa najlepšim devojkama. Njoj je nedostajalo ono što preporučava svaku ženu: lepe haljine i ljubavna pisma. Njena bi povest mogla da posluži za predmet kakve knjige. Njen je otac verovao da ima razlog da je ne prizna za svoju kćer, nije hteo da je zadrži kraj sebe, davao joj je samo šest

stotina franaka godišnje, a sa imanjem je udesio tako da je mogao celo da prenese na sina. Gospođa Kutir, daljna rođaka Viktorinine majke, koja je kod gospođe Kutir i umrla od očajanja, starala se o sirotici kao da je bila njeno dete. Nažalost, sav imetak udovice komesara republikanske vojske bio je samo udovičko izdržavanje i penzija; i tako je neiskusna i sirota nesrećnica mogla ostati na ulici posle njene smrti. Ova dobra žena vodila je Viktorinu svake nedelje u crkvu na službu, a svakih petnaest dana na ispovest da bi, za svaki slučaj, stvorila od nje pobožnu devojkicu. Imala je pravo. Samo je vera mogla spasti ovu odgurnutu devojkicu koja je volela svog oca i odlazila mu uvek o Novoj godini sa oproštajem svoje majke; ali je uvek nailazila na vrata neumoljivo zatvorena. Njen brat, jedini posrednik između nje i oca, nije došao ni jedan jedini put da je obiđe za poslednje četiri godine, niti joj je slao kakve pomoći. Ona je preklinjala Boga da otvori oči njenom ocu, da umilostivi srce njenog brata i molila se za njih ne optužujući ih. Gospođa Kutir i gospođa Voker nisu nalazile dovoljno pogrđnih reči da bi nazvale pravim imenom ovako nečovečno postupanje. Kad su proklinjale toga gnusnog milionera, Viktorina je šaputala blage reči, slične gukanju ranjenog goluba koji i svojim bolnim kricima izražava ljubav.

Ežen de Rastinjak imao je pravo južnjačko lice, belu kožu, crnu kosu i plave oči. Njegov stas, skromno držanje i ponašanje odavali su sina iz plemićke porodice, u kojoj je veoma lepo vaspitan. Iako je štedefo svoje odelo i radnim danom nosio odelo od prošle godine, ipak je ponekad mogao da se pojavi obučen kao otmeni mladići. Svakodnevno je nosio neki stari redengot, loš prsluk, ružnu crnu i već izbledelu đaćku kravatu koju je rđavo vezivao; takve su mu bile i pantalone, a čizme pendžetirane.